

על חורבן בית המקדש

[בין המצרים, (שיחה 3) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בתקופת "שלושת השבועות" אנו באבלות על מקדשנו השומם.

א. יש לתמוה מדוע אין אנו מתאבלים על המתים הרבים שנהרגו ע"י צוררינו מאומות העולם משך כל הדורות למעלה מאלפיים שנה (חורבן בית ראשון היה בשנת ג' אלפים של"ח) (=3,338). גירושי קהילות שלמות ממקום למקום, השוד והשבר ע"י קנאת דת, העינויים וההשפלות, ההתקפות הזדוניות ושטניות בכל כלי-משחית המזדמן ליד וכו'. כלום אין זה מן הראוי לנו לעשות מזכרת לאבותינו הקדושים שנרדפו על עצם היותם יהודים?

ב. ועוד יש לשאול, הרי נהיינו לעם בב' אלפים שנת תפ"ח (=2,448) כאשר קבלנו תורה בברית ובשבועה בהר גריזים והר עיבל בכניסתנו לארץ קודש. מאז חלפו 3,277 שנה אשר מהם אך ורק 830 שנה בלבד היתה לנו בית המקדש. כלומר, רוב חייו הלאומיים התקיימו גם מבלעדי המקדש. ובכן "מה כל הרעש הגדול" על ההעדר הזה, ששימש לנו המקדש רק כרבע מחיינו הלאומיים?

על הפסוק "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא יט, ט) חז"ל העירו: לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על מוראו. (יבמות ו:). כלומר, צריכים לזהר מאד מלהכשל להאמין בקדושת שטח מסוים כשלעצמו, אלא להבין שהקב"ה הוא שהעניק לשטח את קדושתו. (עיין "משך חכמה", על שמות יב פסוק כ"א בסופו)

משום מה נצטוינו להקים לנו מקדש?

ראוי לנו לשמוע מה אמר על כך "ספר החינוך" (צ"ה):

"בנין הבית להקב"ה הוא להכין הלבבות לעבודתו... כי הגופות יוכשרו ע"י הפעולות, ע"י התמדת הפעולות מיטהרות מחשבות הלב, מתלבנות ומזדקקות... מתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיה לנו שם (=מקום המקדש), יעלה שכלנו אל הדבקות עם השכל העליוני".

הרי ע"י יחוד המקום המסוים הזה נבין כי כל פרנסתנו באה מאת ה', הגנתנו מאויבינו, הצלחתנו שלא נחלה במחלות, ועוד ועוד (ע"פ תפילת שלמה, מל"א ח' ל-נג). שם בירושלים יש מקור לשפע הנבואה ("גיא חזיוני") ומקור כל תורה שבעל-פה בלשכת הגזית בהר המוריה, משם ההוראה יוצאת (רמב"ם, הלי ממרים, פ"א). שם מקור אחדות האומה. ("משך חכמה", על הפטרה לפרשת דברים, ע"ע חגיגה כו.)

עוד כתב שם "ספר החינוך" שכאשר האדם נכשל באיזה חטא, וחייב לקחת מן עדרו איזה עתוד-משובח ולטרוח ולהביאו לירושלים, מתוך התאמצותו יוכח על גודל רוע החטא וימנע מלחזור עליו. והרמב"ן (תחילת ויקרא) כותב שהמתכפר יסמוך ידיו על ראש הקרבן ויתוודה בפיו מה עשה, ישרוף באש את הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעיים שהם נגד ידיו ורגליו של האדם, ויזרוק הדם על המזבח שהם נגד דמו של עצמו ונפשו של האדם. אז יתחנך המקריב שבאמת היה ראוי שישפוך דמו וישרוף גופו, רק שה' בחסדו הסכים לקבל את הבהמה "במקומו" וכתחליף עבורו.

ומוסיף על כך "החינוך": "בהיות שגוף האדם יצא מגדר האנושיות והשכל בעת שחטא, נצטוו לקחת גוף בהמי, בעל בשר כמוהו, ולהביאו אל המקום המובחר שממש נברא אדם הראשון, וישרפנו שם ויאבד זכרו, כליל יהיה. כדי שהאדם יצייר בשכלו ציור חזק שכל ענינו של הגוף כאשר הוא בלי שכל הריהו אבד ובטל לגמרי, וישמח בחלקו של הנפש המשכלת שרק היא קיימת לעולם".

וכבר האריך בענין זה מהר"ל. ("גבורות ה'", פ"ט)

בית המקדש שימש לנו בית חינוך להכיר מה היחס בינינו לבין קוננו יתברך שמו. הנה ב"מסכת מדות" מובא שבית המקדש הגיע לגובה של מאה אמה, כלומר 50 מטר. זאת אומרת, גובהו הגיע לבנין של שבע-קומות! פשוט הוא שכאשר האדם עמד קרוב-וסמוך לבנין כזה, הוא הרגיש כנמלה, וכל גאותו נמסה.

האדם נצטוו לא להכנס למקדש במקלו ותרמילו (כאילו נודד עובר-אורח), ולא בפונדתו (=תיק כסף), ולא באבק שעל גבי רגליו. (ברכות סב.). כמובן, האדם השיל נעליו מרגליו "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא". הרמב"ם (הל' בית הבחירה ז/ב) מוסיף: שהאדם נאסר מלהיכנס לשם "ביאה ריקנית" (=ללא סיבה), הֵלֶךְ שם אט אט, עֲמַד שם כל הזמן כי אסור לו לשבת, ויֵצֵא לאחוריו בלי להסב פניו מהקודש. (שלמה המלך הלך בצורה זו מגבעון ועד ירושלים! – יומא נג.)

ואמנם כן, בית המקדש נחשב "צוארו של העולם", מקום החיבור שבין עולם הגשמי לעולם העליון (=הגוף והראש) – (עיין זבחים נד: וכן רש"י על בראשית מה, יד). וכן בשיר השירים (ד, ד) "כמגדל דוד צוארך" זה בית המקדש. "כשם שאם ניטל הצואר אין חיים, כך אין לישראל חיים מאז שחרב בית המקדש" (שהש"ר ד.).

ובכן, כל הצרות-הצרות והנוראות שעם-ישראל סבל למשך דורותיו, נוכל לומר שהן בגלל הַעֲדָר בית המקדש. חז"ל הודיעו: "אילו ידעו אומות העולם מה היה המקדש יפה להם, (=להביא לעולם גשמי ברכה, ולמנוע מהם אסונות-טבע) – קסטרויות (=שומרים חמושים) היו מקיפים אותו לשומרו" (במד"ר א'), ואנו בני ישראל היינו צריכים לשומרו על אחת כמה וכמה. והרי היה צריך לשרור מצב של: "וה' האמירך (=ענף עליון ונכבד, ע"פ פירוש ר"ע ספורנו, וע"ע "מצודת ציון" על ישעיה ז/ו) היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ולשמור כל מצוותיו, ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה, לתהלה ולשם ולתפארת, ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך כאשר דבר" (דברים כו, יח"ט). והא כיצד זה לא התקיים? אלא ששכחנו את מורשתנו, לא התנהגנו לפי ייעודנו להיות "עם סגולה", ולכן נפלנו עוד לתהומות שפלות-מחפירה.

ולכן, מה שחז"ל תקנו לנו (בבא בתרא ס:) לעשות זכר למקדש, איננו רק מזכרת למאורע שהיה מלפני אלפיים שנה. אלא הוא חינוך מתמיד להיות מודעים מה קלקלתנו גם בזמן הזה.

- כאשר נשאיר "אמה על אמה" בביתנו מול הפתח, ללא סיד וללא ציור, אנו אומרים שגם ביתנו הפרטי חרב.

- כאשר נִנְזֵר מלשמוע מוסיקה (שו"ע או"ח תק"ס סעיף ג') אנו נזכרים בהשבתת שירי-קודש של הלויים גם היום. "כי שם שאלונו שובנו דברי שיר ותוללנו שמחה, שירו לנו משיר ציון. איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר?" (תהלים קלז/גד).

- כאשר עורכים שולחן-חגיגי לסעודת-פאר ומשאירים מקום פנוי מן תיקוני הסעודה (שו"ע תק"ס סעיף ב'),
אנו חשים היטב כי גורשנו מעל שולחן אבינו (ברכות ג.).
- כאשר החתן שם אפר על ראשו, במקום "פאר" של תפילין (שם) ויש מקומות שמוסיפים לשים
מפה שחורה על ראש החתן (רמ"א שם), או לכל הפחות לשבור כוס, הרי בטאנו בכך "אם לא
אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". כל ביטויים אלו אינם זכרונות למה שנעלם מאתנו מלפני
אלפיים שנה, אלא לחסרונו הזוועתי עכשו ממש, בעידנו זה.

ובכן, "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החרבו". (ירושלמי, יומא א/א)
כי מצד הקב"ה ודאי יש לו הרצון להחזיר על כנו מקום-קודש זה. אבל מעשינו הרעים הם הם
שמעכבים. וראש כל העיכובים הוא **שיכחתנו ואדישותנו**. כאשר לנו לא איכפת מהחסרון, אז כביכול
גם להשגחה של מעלה לא איכפת. כי "כל העושה טובה למי שאינו יודע (=מכיר בטובה), כאילו זורק
אבן למרקוליס" (גירסת "עין יעקב" על חולין קלג.). וגם הקב"ה נזהר לקיים דברי תורה הללו.
כן כתב "מסילת ישרים" (סוף פ"ב) "אם הוא (האדם ההוא) אינו חס, מי יחוס עליו?"

את כל חסרונותינו הרבים והעצומים שבענייני רוחניות, עלינו לזקוף על חשבון העדר בית מקדשנו.
"**משחרב בית המקדש, פסקו אנשי אִמְנָה**". (סוטה מח.) ומבאר רש"י (מח.): "אלו בני אדם המאמינים
בהקב"ה לוותר מממונם, לנוי והידור מצוה, ולצדקה, ולהוצאות שבת וימים טובים".
ומבאר ר' צדוק (תחילת "ספר הזכרונות") – "מה שתלו זה בחורבן ביהמ"ק כי הוא העיקר הגורם, כי אין לך
יום שאין קללתו (החומרית) מרובה מחברו. כי 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב, ד) כי זה כל עסק האדם
בעוה"ז וכל מצוות התורה מכוונות למטרה זו, ובזכות האמונה ניגאל" (מכילתא, בשלח) עכ"ל.
אבל בזמן הזה שאין לנו בית המקדש המביא לידי אמונה אי אפשר כל כך לוותר ממון, ולכן באושא
התקינו שהמזבז אל יבזבז יותר מחומש, וכן בהידור מצוה רק עד שליש. כי הם ראו שאפשר שישאר
האדם עני ומדוכא בעניות, וזה מעביר האדם על דעת קונו (עירובין מא:). אבל בזמן שבית המקדש היה
בנוי, בזבזו כל ממונם ורק עד לגבול חיי נפש, כי חייד קודמים (ב"מ סב.). ולכן גם אחרי תקנת חז"ל, ע"פ
הרמב"ם ("פירוש המשניות", תחילת פאה) לחסידים אין לְדַבֵּר שיעור, כי הם עדיין שלמים באמונה ולא דואגים
דאגת מחר. וכן להוצאת שבת ויו"ט, הרי כל מזונותיו של האדם קצובים לו מראש השנה חוץ משל
שבתות ויו"ט (ביצה טז.), והמאמין בלב שלם, אין לו בעיה לבזבז. רק משחרב ביהמ"ק, אין השגחת ה'
גלויה כל כך, ולכן פסקה האמונה ואנו במצב כעת של ליקוי-מאורות האמונה. (ע"כ תמצית דברי ר' צדוק שם).

בברכות (לב:). משחרב ביהמ"ק חומת ברזל מפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים.
פירוש ר' צדוק ("דובר צדק", דף 63 ד"ה והס' ו' ימי המעשה) כי נדלדלו **כח המעשים**, כי נתחסרו רובן של מצוות. (ע"פ
"ספר המצוות הקצור" לחפץ חיים, נותרו לנו רק מספר של ע"ז מצוות עשה, וצד"ק מצוות לא-תעשה). וגם במצוות שעדיין הן בתקף,
מפני שעבוד מלכיות נתפרו קיומם בידנו (ברכות יז.). ועל דא ודאי קא בכינא, עד יַעֲרָה עלינו רוח ממרום.
ובזכות האבלות, נתעורר מתרדמתנו, ונושע מהרוצה להושיע יתייש.